

Benny Lindelauf
Het tegendeel van zorgen

Amsterdam · Antwerpen
Em. Querido's Uitgeverij

2022

*Voor mijn familie,
van het bloed of van het hart*

In deze bundel zijn opgenomen: *Negen open armen* (2004, bekroond met de Thea Beckmanprijs en de Gouden Zoen) en *De hemel van Heivisj* (2010, bekroond met de Woutertje Pieterse Prijs, de Dioraphte Jongerenliteratuurprijs en de Nynke van Hichtumprijs)

www.querido.nl
www.bennyvindelauf.com

Copyright © 2022 Benny Lindelauf

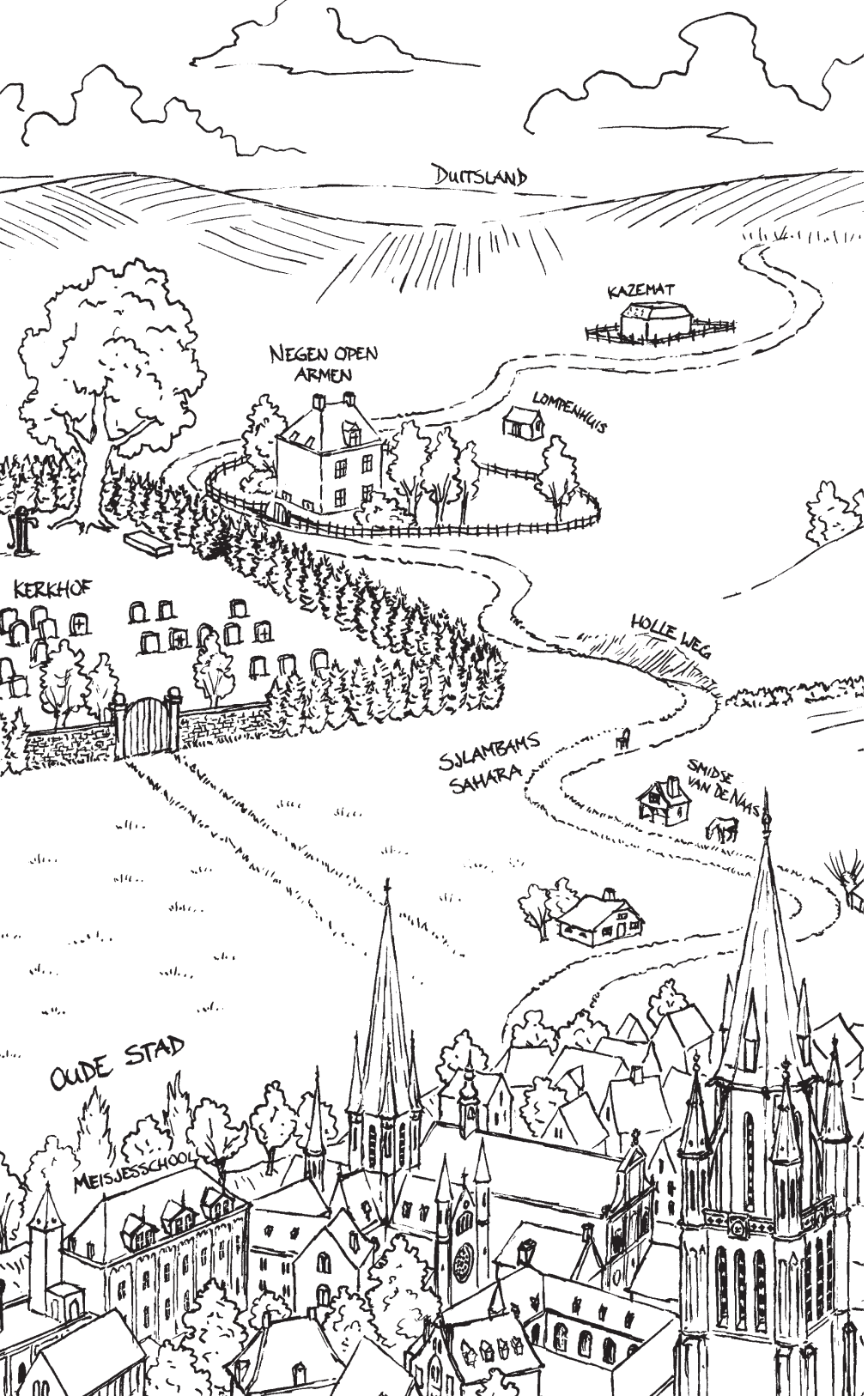
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, in enige vorm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Em. Querido's Uitgeverij, Amsterdam.

Omslag Marry van Baar
Omslagillustratie Juliette de Wit

ISBN 978 90 451 2764 4 / NUR 284

Jong, ich maach mich doodrauke aan dees sigrèt es ut neet woar is.
(Jongen, ik mag me doodroken aan deze sigaret als het niet
waar is.)

Dien Boonen-Erkens, verhalenvertelster/levenskunstenares

DUITSLAND

KAZEMAT

NEGEN OPEN
ARMEN

LOMPENHUIS

KERKHOF

HOLLE WEG

SILAMBANS
SAHARA

SMIDSE
VAN DEN NAKS

OUDE STAD

MEISJESSCHOOL

ST. ROSA
KAPEL

KROMBROODBERG

HOF VAN OLIJVEN

PATERSKOEL

KOLLENBERGWEG

HUIS VAN DE
SIGARENKEIZER

JONGENS & MEISJES
WEESHUIS

STADHUIS

HUIS VAN MEISVROU

MARKT

WINKELTE
VAN BETTEGAREN

Inhoud

Negen open armen	11
De hemel van Heivisj	245
Verantwoording en dank	633
Verklarende namen- en woordenlijsten	635

Negen open armen

Deel 1

Negen Open Armen

Hoe het huis zijn naam kreeg

Aan het einde van Sjlammabams Sahara stond een huis. We waren niet de eersten die er kwamen wonen of die het huis een naam gaven. Wij wisten nog niks van Nienevee van Boete de Moere en van Sjar de Kroekesjtop. Maar als het die dag niet zo hard gewaaid had hadden we kunnen horen hoe ze naar elkaar seinden, roffelend met hun botten, diep onder de grond.

Toen we het huis gingen bekijken had het in geen zeven weken geregend. Het was eind augustus 1937, de dag na Sint Rosa. Er woei een warme, stormachtige wind. De Pap en onze vier broers liepen voorop met de handkar. Ze hadden zakdoeken voor hun neus en mond geknoopt tegen het stof. Niet dat het veel hielp, want behalve stof woeien ook kleine, venijnige steentjes op.

Sjlammabams Sahara was het lemen vervolg van een verharde weg die vanuit de stad naar Duitsland liep. De lange, slingerende weg had een andere naam, eentje die niemand kon of wilde onthouden, maar waarom hij nu Sjlammabams Sahara heette wisten we evenmin.

Met elke stap lieten we de stad verder achter. We luisterden naar het gevloek voor ons. Muulke mompelde de vloeken die de Pap en onze broers vergaten. Wij hadden geen last van het stof. Wij droegen een loodgrijze paraplu en keken naar onze voeten, hoe ze in en uit de schaduw van de paraplu kwamen.

‘Maar let maar op,’ riep de Pap, ‘als de wind eenmaal is gaan liggen zul je zien wat voor prachtige plek het is!’

‘Het is vooral een hoop niks,’ jammerde Muulke. ‘En van

niks valt niks te maken.’ Ze stootte me aan, maar ik zweeg.

Terwijl we verder liepen dook links het Nieuwe Kerkhof op. Een rij dichte coniferen schermde de graven af. De bomen stonden dicht tegen elkaar aan en waren zo strak gesnoeid dat het één lange muur leek. Vergeleken met de van links naar rechts zwalkende Sjlambams Sahara had de strakke haag iets van een strenge volwassene.

Toen de weg plotseling overging van vlak naar hol moedigde de Pap ons aan met verhalen. Hij moest schreeuwen om boven de wind uit te komen. ‘Stel je voor,’ riep hij, ‘straks ligt er een tapijt van bladeren. En in de winter! Rijp op de akkers! Bomen die langzaam bedekt worden met zacht vallende sneeuw! We gaan in een kerstkaart wonen, echt waar!’

Het zou de rest van zijn leven een droom blijven, want geen blad wilde ooit langer dan één seconde liggen op die winderige weg. Sjlambams Sahara was in de herfst een langgerekte biggenpoel. Om van de winters met zijn sneeuwstormen en ijzige vrieswind nog maar te zwijgen. Maar dat wisten we nog niet, zoals we zoveel nog niet wisten.

‘Frisse lucht zoveel je maar wilt!’ riep de Pap vanachter zijn zakdoek. Hij noemde nog meer voordelen op. Maar gaandeweg werd hij kennelijk moe van zijn eigen woorden, want zijn stem zwakte af. De wind nam de zinnen mee en verstopte ze in de bomen. ‘Zegt u ook eens wat, moeder Mei.’

Onze grootmoeder maakte een afwerend gebaar. Jes, Muulke en ik keken elkaar aan. Oma Mei stak anders nooit haar mening onder stoelen of banken. Toen de Pap bijvoorbeeld had aangekondigd dat we voor zijn nieuwe werk weer moesten verhuizen, had ze hem strak aangekeken. En ze had gevraagd wat er mis was met mensen die hun leven lang één beroep uitoefenden.

‘Opa Pei was zijn leven lang opzichter,’ foeterde ze. ‘Wat is daar in ’s hemelsnaam mis mee?’ En daarna zei ze dat al die verhuizingen weliswaar mooie verhalen opleverden voor de burens, maar dat ze van haar kleinkinderen zwervers maakten.

Om van haarzelf nog maar te zwijgen.

‘En wat word je dít keer?’ had ze tenslotte gevraagd. Haar uilen oog zwierf van links naar rechts, terwijl haar gewone oog hem boos aanstaarde. Wij waren allang gewend aan haar blik, maar vreemden kon ze er de stuipen mee op het lijf jagen.

De Pap gaf een zoen bovenop haar kwaaië hoofd. ‘Vraag wat het tegendeel van zorgen is,’ zei hij.

Het was raar dat hij er niet eerder opgekomen was, zei de Pap. Terwijl het zo voor de hand lag. Hij werd sigarenmaker. Roken deden mannen altijd. Het gaf meer zekerheid dan zijde, wat eigenlijk maar een luxartikel was. En ijzerwaren? Wat voor goeds kon je over ijzerwaren vertellen? Hij noemde de mannen op die al eerder in de sigaren waren gegaan en daar echt niet armer op geworden waren: Nol Rutten, zijn oude schoolkameraad. Filip Mols, de onbetwiste sigarenkeizer (en tot voor kort de enige die ‘mechanisch’ was gegaan). Dan nog Leon Kamps van de Stationsstraat, en Nol Rutten, zijn schoolkameraad natuurlijk.

‘Die noemde u al,’ zei ik.

Klopt, zei de Pap en nu zong hij bijna, en zat Nol Rutten, nu die als nummer twee ‘mechanisch’ gegaan was, niet met een oude inventaris? Twee goeie persen, een twintigtal sigarenmallen, de juiste mesjes. Geen rotzooi, dat was duidelijk. Te koop voor een habbekrats. Het spul waar Nol mee groot geworden was! Als dat geen geluk bracht! Er was alleen een klein probleem. We zouden ervoor moeten verhuizen, want een sigarenmakerij mocht niet op de plek waar we woonden. Je moest er een aparte, verzegelde ruimte voor hebben. Dan pas kreeg je een vergunning. Dat had de gemeente gezegd.

‘Maar...’ zeiden wij.

‘Geen maar,’ zei de Pap. ‘Niet éérsz zien, dán geloven, maar...’

We zuchtten.

‘Eerst geloven, dan zien.’

‘Ik neem aan dat je ook weet waar we naartoe verhuizen,’

had oma Mei gezegd. En toen hij het vertelde begon haar uilenooog te tollen.

Het was niet nieuw dat hij vroeg wat het tegendeel van zorgen was.

Het antwoord was dat wél.

De vorige keer was het 'zijde' geweest. En daarvoor 'ijzerwaren'. En elke keer dat we protesteerden, gaf hij hetzelfde antwoord: 'Eerst geloven, dan zien.'

We hadden al op een enorme opslagzolder in de Paardenstraat gewoond, in het souterrain van Moffels, de stoffenverkoper. Ons laatste thuis was een kleine bedompte driekamerwoning in een steegje zo nauw dat we op één hoog de hand konden schudden van Fie, ons overbuurmeisje.

De weken voor onze zoveelste verhuizing hadden Jes en Muulke oorlog gespeeld. Ze sloegen met deuren, balden hun vuisten, betten hun ogen, maar het was niet echt. Het was meer iets wat zo hoorde. Ik protesteerde niet. Vroeg of laat vertrokken we toch. Steeds weer. We waren wereldreizigers binnen de stad. Noord, zuid, oost of west: we kenden overal de weg, maar nergens waren we thuis.

En nu zouden we dus opnieuw verhuizen.

En wij zouden naar een nieuwe school moeten.

'Omdat die minder ver ligt,' had oma Mei gezegd. Onzin natuurlijk, onze oude school lag nauwelijks tien minuten verder lopen, maar oma Mei zag haar kans schoon om ons eindelijk op de nonnenschool van de Ursulinen te krijgen. Die was strenger dan onze oude school en de directrice was een oude jeugdvriendin van haar.

'Het moet ons allemaal wel bevallen,' zei de Pap. Alsof we niet allang wisten dat hij het huis per direct gehuurd had, bang dat iemand anders hem voor zou zijn. En dat terwijl het al jaren leegstond.

Na het holle gedeelte van Sjlammams Sahara kwam het huis in zicht. We stopten. Alleen onze broers liepen door. Ze waren in gesprek over de zaken die in het verschiep lagen. Dat kon ik zien aan hun handen die zich rijk rekenden.

‘Denken ze dat het verderop ligt?’ vroeg ik.

‘Nóg verderop bestaat helemaal niet,’ zei Muulke onthutst.

Vanaf hier maakte Sjlammams Sahara nog één scherpe draai en daarna kwam er niets meer. Ja, de weg liep wel door, die ging de grens over, maar er kwam niets meer dat een straatnaam had. Hier hielden de namen op. Hier hield de wereld op. En hij begon pas weer vele korenvelden later, bij het begin van Duitsland.

‘Ons huis,’ zei de Pap terwijl hij zijn zakdoek losknoopte.

‘Aan het einde van de wereld!’ riep Muulke uit. Nog geen uur geleden had ze Fie uitgelachen, omdat zij de rest van haar leven in die kleine bovenwoning moest blijven terwijl wij in een écht huis gingen wonen. Van die triomf was weinig meer over. Terwijl Muulke er anders altijd uitzag als een levende pop, met dik poppenhaar en poppenogen met poppenwimpers, had ze nu iets van een kobold. Haar haar stond in wilde plukken opzij.

‘Kun je het kerkhof zien?’ vroeg Jes angstig. Ze stond als enige nog achter de paraplu. ‘Zeg alsjeblieft dat je er niks van ziet.’

‘Ik zie de dooien zwaaien,’ zei Muulke. ‘Huuuu!’

Jes wilde haar vingers in haar oren stoppen en tegelijk de paraplu vasthouden, maar dat ging niet. Een windvlaag joeg het ding de lucht in en liet het over Sjlammams Sahara buiten.

‘Nou?’ zei de Pap. ‘Nou?’

Voor ons rees, halfverstoep tussen bomen en struiken, een brede wand van rode baksteen op. Helemaal bovenin zaten twee kleine zolderraampjes, elk niet groter dan een theedoek. Dan kwam er een hele tijd niks, maar beneden, tussen het hoog opgeschoten onkruid zaten nog twee kelderraampjes.

Sommige stenen in de muur waren brokkelig en zaten schots en scheef.

‘Nou?’ zei de Pap weer.

Ik staarde naar de wand en probeerde de goeie woorden te vinden.

‘Waar is de voordeur?’ vroeg Jes.

Even dacht ik dat de Pap verstrooid zijn zakken zou navoelen, zoals altijd als hij wat kwijt was. Weer staarden we met zijn allen naar de wand. Geen voordeur, of wat voor deur dan ook, terwijl deze kant van het huis toch aan de weg lag.

‘Om de hoek!’ riep Pies stem.

We liepen de hoek om. Moest dat de voordeur zijn? Die rij latjes onder afbladderende groene verf? Een loshangende klink? Er zaten ruitjes in het midden. Eentje was stukgeslagen.

De sleutel paste niet.

‘Ik snap er niks van,’ zei de Pap, die van de sleutel naar het slot staarde.

Weer was het Pie die riep. ‘Nog een hoek verder!’

Daar lag inderdaad de voordeur. Een deftige voordeur van dik eikenhout met een spiekglas en een koperen deurknop met deuken. Het enige wat ontsierde waren vier gaten in de muur, vlak boven de deur.

Nu paste de sleutel wél. Als je erbij kon tenminste, want de deur begon op kniehoogte.

‘Ze waren zeker bang voor hoog water,’ grinnikte Pie.

Pie, Eet, Sjeer en Krit klommen met overdreven gekreun en amechtige gebaren naar binnen.

‘Een voordeur aan de achterkant, een drempel op kniehoogte,’ zei de Pap opgewekt. ‘Is dit een huis vol verrassingen of niet?’

We liepen de gang door. Doordat de luiken van de ramen nog dicht waren en er alleen maar licht door het glas-in-lood-bovenlicht kwam, leek het alsof de vloer bedekt was met dia-

manten en saffieren. De gang had vier deuren.

‘Zoveel deuren voor onszelf hebben we nog nooit gehad,’ fluisterden we tegen elkaar. Dat fluisteren ging vanzelf.

Aan het einde van de gang liep een brede trap met krullerige leuning naar boven.

‘Mogen we daar ook komen?’ vroeg Jes aarzelend.

Muulke klakte met haar tong. ‘Natuurlijk, *sjiethoes*,’ zei ze. ‘We hebben toch het hele huis.’ Ze stormde de trap op, maar bleef verstijfd staan toen halverwege een tree onverwacht meegaf en een jammerend geluid klonk.

‘En dit is jullie kamer,’ zei de Pap.

We hapten naar adem.

‘Onze kamer? Voor ons? Alleen?’

De muren waren witgekalkt. De planken vloer was leeg. Alsof de kamer erop wachtte tot hij van ons zou zijn. Toen we nog op de opslagzolder woonden had de Pap ook een eigen kamer voor ons gemaakt. Met gordijnen die hij ophing in de nok. Maar dit was een echte kamer. Mét een raam! We probeerden het open te zetten, maar er was geen beweging in te krijgen.

‘Komt nog wel,’ zei de Pap.

Later, toen iedereen in de achterkamer zat, toen er koffie pruttelde op het petroleumstel dat we meegesleept hadden, was het ineens alsof we er al woonden. Ook al zat er een grote scheur in de muur van de woonkamer, ook al zat de plankenvloer vol gaten en splinters, het huis was koel en het rook er veilig.

Aan het einde van de middag zat oma Mei, moe van haar eigen dwarsheid, op de jas van de Pap. Ze zat half scheefgezakt tegen de muur en snurkte dwars door alle eerste woorden van alle eerste gesprekken in ons nieuwe huis heen. De linkerkant van haar rimpelige gezicht was wit van de loslatende kalk.

‘Als oma Mei hier kan slapen kan iedereen het,’ zei de Pap.

En onze vader veegde met zijn zakdoek voorzichtig het witsel van zijn schoonmoeders wang.

Die avond schudden we vanuit ons keukenraam in ons oude huis op één hoog plechtig de hand van Fie, ons overbuurmeisje. Muulke huilde, daarna huilde Jes en tenslotte ik.

Van de ouders van Fie kregen we een weckpot met kersen op brandewijn. ‘Om te vieren.’

‘Voorlopig valt er weinig te vieren,’ zei oma Mei somber. ‘Maar toch bedankt.’

De drukte van de weken die kwamen! Het stof dat opwaaide! Hoe de meubels een voor een met veel gevloek over de hoge drempel naar binnen gesjouwd werden. Hoe, toen alles stond, oma Mei haar handen voor haar mond sloeg en uitriep: ‘Kijk toch! Kijk ons nou toch!’ met tranen die niemand begreep, maar die toch getroost moesten worden. We stonden met z’n allen in de kamer, oma Mei, de Pap, onze broers, Muulke, Jes en ik. We staarden naar het eilandje van negen stoelen en een ronde tafel, omsloten door een zee van kale planken.

Muulke, Jes en ik probeerden met z’n drieën uit hoe lang de kamer was, door vanaf de voorkamer wijdbeens en met wijde armen naast elkaar te staan, met vingers die pijn deden van het rekken. We moesten elk drie keer staan voordat we de achterste muur van de achterkamer bereikt hadden.

‘Drie keer drie is negen,’ zei Jes.

Wij waren met zijn negenen.

‘Dat is ook toevallig,’ zei ik.

Maar Muulke zei dat het niks met toeval te maken had. ‘Volgens mij...’ zei ze.

‘Niet zeggen,’ zei Jes. Ze staaarde Muulke aan met een blik die ik maar al te goed kende. Haar ogen stonden gretig en bang tegelijk. Ik wist wat er ging komen.

‘Hou op,’ zei ik.

‘Volgens mij...’ zei Muulke.

Van de vijf huizen waar we de afgelopen vier jaar in gewoond hadden, waren er drie vervloekt geweest en die andere twee hadden in ieder geval ‘sporen van een tragische tragedie’ gehad. Volgens Muulke dan.

‘Tets met een gruwelijke moord,’ zei Muulke dit keer. ‘Met messen en bloed en zo.’

Jes stopte haar vingers in haar oren. Muulke maakte van haar handen een toeter en gilte dat die gaten boven de voordeur bewijs genoeg waren. Dat waren kogelgaten natuurlijk. En dat het kerkhof natuurlijk ook niet voor niks in de buurt was.

Oma Mei zeilde de woonkamer binnen, gaf Muulke een klap en stuurde ons daarna naar de stad om behang voor de woonkamer te kopen.

‘Was dat nou nodig?’ vroeg ik.

‘Ik zeg tenminste wat ik denk,’ zei Muulke, met haar hand nog tegen de wang.

‘*Moelejan,*’ schold ik.

‘*Iepkriet!*’

We liepen Sjlambams Sahara af. Jes was negen geworden, Muulke tien en ik elf.

‘Denk je dat oma Mei dit keer de Krokodil uitpakt?’ vroeg Jes.

Muulke knikte. Ze stak zonder omkijken haar arm naar me uit en ik haakte in. Voor het geval dat het van ons afhing zeiden we in het ritme van onze voetstappen: ‘Uitpakken, uitpakken, uitpakken.’

We keken om. Door de openstaande ramen konden we de mattenklopper horen waarmee oma Mei de vloerkleden te lijf ging. De wind was iets gaan liggen, we hoorden zelfs een merel.

Toen we in de schilderszaak van Walraven stonden en die vroeg hoeveel behang we nodig hadden, keken we elkaar verschrikt aan.

‘*Miljaar!*’ zei Muulke.

‘We hebben niet gemeten,’ zei ik.

Jes knipperde niet eens met haar ogen. ‘Doet u die maar.’

‘Maar hoeveel?’ wilde Walraven weten.

Jes antwoordde zonder aarzelen.

‘Je bent geniaal,’ zei Muulke.

En we schaterden alle drie om zijn verbaasde gezicht.

‘We doen het voor,’ zei ik.

We begonnen achterin de kleine benauwende winkel tussen de rollen behang en potten witsel. Drie keer drie achter elkaar, open armen en al. Walraven mat hoofdschuddend, schrijfflood achter zijn oor, tot we giechelend buiten op de stoep stonden, tussen de stilstaande kar van de melkboer en een hondenkar in.

En Walraven, altijd in voor een geintje, schreef op de factuur:

Behang voor huis Negen Open Armen à fl. 0,45,- *per arm*.

En zo kwam het huis aan zijn naam.